

Villamosmérnök alapszak Fizika2 1. vizsga, 2017 máj. 24.	F1	F2	F3	F4	M	E1	E2	E3	E4	E5	Összesen	Bónusz

NÉV: _____

Neptun kód: _____

Előadó: Márkus / Sarkadi-Barócsi

1. Adott egy R sugarú gyűrű, melyet λ lineáris töltéssűrűséggel látunk el egyenletesen.

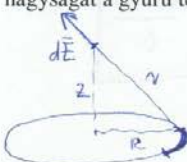
a) Mekkora dq töltése van annak a kicsiny gyűrűelemnek, mely infinitezimális $d\varphi$ középponti szög alatt látszik? (1)

$$dl = R \cdot d\varphi \quad dq = \lambda \cdot dl = R \lambda d\varphi$$

$$dq = R \lambda d\varphi$$

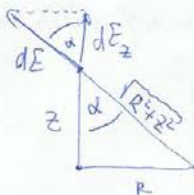
b) Határozza meg a $d\varphi$ középponti szög alatt látszó gyűrűelem által keltett dE elektromos térerősség nagyságát a gyűrű tengelyén, a gyűrű síkjától z távolságban! (1)

$$r^2 = z^2 + R^2$$

$$dE = \frac{dq}{4\pi\epsilon_0} \cdot \frac{1}{r^2} = \frac{\lambda R}{4\pi\epsilon_0} \frac{1}{R^2 + z^2} \cdot d\varphi$$

c) Határozza meg a gyűrűelem által keltett dE térerősség gyűrű tengelyével párhuzamos komponensének dE_z nagyságát a gyűrű síkjától mért z távolság függvényében! (1)

$$dE_z = dE \cdot \cos \alpha \quad \cos \alpha = \frac{z}{\sqrt{z^2 + R^2}}$$

$$dE_z = \frac{\lambda R}{4\pi\epsilon_0} \frac{z}{(R^2 + z^2)^{3/2}} d\varphi$$

d) Határozza meg a teljes gyűrű által keltett $E(z)$ térerősséget a gyűrű tengelye mentén, a gyűrű síkjától mért z távolság függvényében! (1)

$$E_z = \int dE_z = \int_0^{2\pi} \frac{\lambda R}{4\pi\epsilon_0} \frac{z}{(R^2 + z^2)^{3/2}} d\varphi = \frac{\lambda R}{4\pi\epsilon_0} \frac{z}{(R^2 + z^2)^{3/2}} \cdot 2\pi = \frac{\lambda R}{2\epsilon_0} \frac{z}{(R^2 + z^2)^{3/2}}$$

e) Elhelyezünk egy $-Q$ ponttöltést a gyűrű középpontjában, majd kismértékben kimozdítjuk a gyűrű tengelye mentén. Ekkor a ponttöltésre a kitéréssel arányos visszatérítő erő hat a gyűrű középpontja felé. Mekkora rugóállandójú rugóval lehetne helyettesíteni a fenti elektrosztatikus elrendezést? (1)

$$F_{(z)} = -QE_z = -\frac{Q\lambda R}{2\epsilon_0} \frac{z}{(z^2 + R^2)^{3/2}} \quad F_{(z)} \approx -kz \quad k = -\frac{dF}{dz}$$

$$k = -\frac{dF}{dz} \Big|_{z=0} = \frac{Q\lambda R}{2\epsilon_0} \cdot \frac{(z^2 + R^2)^{3/2} - 3z^2(z^2 + R^2)^{1/2}}{(z^2 + R^2)^3} \Big|_{z=0} = \frac{Q\lambda R}{2\epsilon_0} \frac{z^2 + R^2 - 3z^2}{(z^2 + R^2)^{5/2}} \Big|_{z=0} = \frac{Q\lambda R}{2\epsilon_0} \frac{-2z^2 + R^2}{(z^2 + R^2)^{5/2}} \Big|_{z=0} = \frac{Q\lambda R}{2\epsilon_0} \frac{R^2}{R^5} = \frac{Q\lambda}{2\epsilon_0 R^2}$$

$$k = \frac{Q\lambda}{2\epsilon_0 R^2}$$

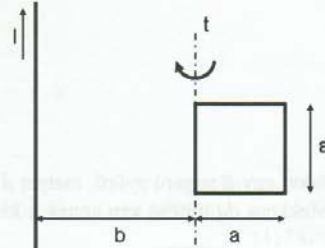
2. Hosszú egyenes vezetében I áramot folytatunk. Az egyenes vezetővel egy síkban a oldalhosszúságú négyzetes vezető keretet helyezünk el úgy, hogy annak két éle párhuzamos az egyenes vezetővel az ábra szerint.

a) Mekkora a mágneses indukció nagysága az egyenes vezetőtől mért r távolság függvényében? (0,5)

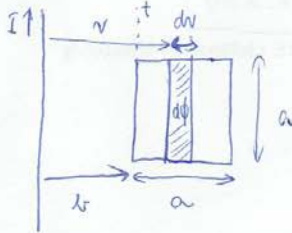

$$\oint \vec{B} \cdot d\vec{l} = \mu_0 I \Rightarrow 2\pi r B = \mu_0 I$$

$$B(r) = \frac{\mu_0 I}{2\pi r}$$

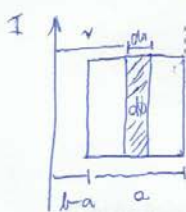
b) Mekkora a mágneses indukció vezető keretre vonatkoztatott ϕ_1 fluxusa? (1,5)

$$dA = a \cdot dv \quad d\phi_1 = B \cdot dA = \frac{\mu_0 I}{2\pi r} \cdot a \cdot dv = \frac{\mu_0 I a}{2\pi} \cdot \frac{1}{r} \cdot dv$$

$$\phi_1 = \int d\phi_1 = \frac{\mu_0 I a}{2\pi} \int_b^{b+a} \frac{1}{r} \cdot dv = \frac{\mu_0 I a}{2\pi} \ln \frac{b+a}{b}$$

c) A vezető keretet a t tengely körül elfordítjuk 180° -kal az ábra szerint. Mekkora lesz a mágneses indukció vezető keretre vonatkoztatott ϕ_2 fluxusa az elfordítás után? (1)

$$d\phi_2 = -B \cdot dA = -\frac{\mu_0 I a}{2\pi} \cdot \frac{1}{r} \cdot dv \quad / - \text{előjel az átfordítás miatt}/$$

$$\phi_2 = \int d\phi_2 = -\frac{\mu_0 I a}{2\pi} \int_{b-a}^b \frac{1}{r} \cdot dv = -\frac{\mu_0 I a}{2\pi} \ln \frac{b}{b-a}$$

d) Átlagosan mekkora feszültség indukálódik a keretben, ha az átfordítás Δt idő alatt ment végbe? (1)

$$\Delta\phi = \phi_2 - \phi_1 = -\frac{\mu_0 I a}{2\pi} \left(\ln \frac{b}{b-a} + \ln \frac{b+a}{b} \right) = -\frac{\mu_0 I a}{2\pi} \ln \frac{b+a}{b-a}$$

$$U = -\frac{\Delta\phi}{\Delta t} = \frac{\mu_0 I a}{2\pi \Delta t} \ln \frac{b+a}{b-a}$$

e) Mekkora töltés halad át a keretet alkotó vezeték keresztmetszetén a kísérlet során, ha tudjuk, hogy a keret ellenállása R ? (1)

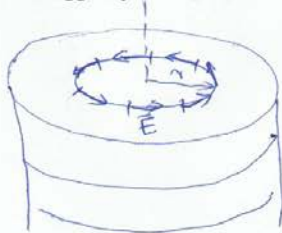
$$I_i = \frac{U}{R} \quad Q = I_i \cdot \Delta t = \frac{U}{R} \cdot \Delta t = \frac{\mu_0 I a}{2\pi \cdot R} \ln \frac{b+a}{b-a}$$

3. Adott egy N menetű, l hosszúságú, R sugarú szolenoid tekercs, melyben $I(t) = I_0 \sin(\omega t)$ függvény szerint változó áram folyik.

a) Határozza meg a mágneses indukció $B(t)$ időfüggvényét a tekercs belsejében a szolenoid tekercsre vonatkozó tanult közelítések mellett. (1)

$$B(t) = \frac{\mu_0 I(t) N}{l} = \frac{\mu_0 I_0 N}{l} \cdot \sin(\omega t)$$

b) Írja fel a Faraday-féle indukciós törvényt egy olyan, szolenoid belsejében található r sugarú körre ($r < R$) melynek tengelye egybeesik a szolenoid tengelyével! Határozza meg a kör mentén kialakuló örvényes elektromos tér $E(r,t)$ nagyságát az idő, valamint a szolenoid tengelyétől mért r távolság függvényében! (1,5)

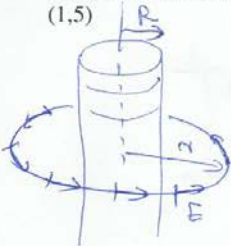
$$\oint \vec{E} \cdot d\vec{l} = - \frac{d\phi}{dt} \quad \oint \vec{E} \cdot d\vec{l} = 2\pi r E \quad \phi(t) = r^2 \pi \cdot B(t)$$

$$\phi(t) = \frac{\mu_0 I_0 N r^2 \pi}{l} \sin(\omega t) \quad \frac{d\phi}{dt} = \frac{\mu_0 I_0 N r^2 \pi \omega}{l} \cos(\omega t)$$

$$2\pi r E = - \frac{\mu_0 I_0 N r^2 \pi \omega}{l} \cos(\omega t) \Rightarrow E(r,t) = - \frac{\mu_0 I_0 N \omega}{2l} \cdot r \cdot \cos(\omega t)$$

(1)

c) Írja fel a Faraday-féle indukciós törvényt egy olyan, szolenoidot körülvevő r sugarú körre ($r > R$), melynek tengelye egybeesik a szolenoid tengelyével! Határozza meg a kör mentén kialakuló örvényes elektromos tér $E(r,t)$ nagyságát az idő, valamint a szolenoid tengelyétől mért r távolság függvényében! (1,5)

$$\oint \vec{E} \cdot d\vec{l} = - \frac{d\phi}{dt} \quad \oint \vec{E} \cdot d\vec{l} = 2\pi r E \quad \phi(t) = R^2 \pi \cdot B(t)$$

$$\phi(t) = \frac{\mu_0 I_0 N R^2 \pi}{l} \sin(\omega t) \quad \frac{d\phi}{dt} = \frac{\mu_0 I_0 N R^2 \pi \omega}{l} \cos(\omega t)$$

$$2\pi r E = - \frac{\mu_0 I_0 N R^2 \pi \omega}{l} \cos \omega t \Rightarrow E(r,t) = - \frac{\mu_0 I_0 N R^2 \omega}{2l} \cdot \frac{1}{r} \cos(\omega t)$$

(2)

c) Határozza meg a $j_{ed}(r,t)$ eltolási áramsűrűség nagyságát a szolenoid tengelyétől mért r távolság, valamint az idő függvényében a szolenoidon belüli, valamint az azon kívüli térben! (1)

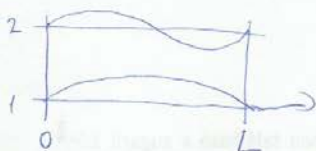
$$r < R \quad j_{ed} = \epsilon_0 \cdot \frac{dE}{dt} = \frac{\mu_0 \epsilon_0 I_0 N \omega^2}{2l} \cdot r \sin(\omega t) \quad (1)$$

$$r > R \quad j_{ed} = \epsilon_0 \cdot \frac{dE}{dt} = \frac{\mu_0 \epsilon_0 I_0 N \omega^2}{2l} \cdot \frac{1}{r} \sin(\omega t) \quad (2)$$

4. Egydimenziós, végtelen magas potenciálfalak közé részecskét zárunk. A részecske hullámfüggvénye $\Psi(x) = A \sin(kx)$ alakú.

a) Mekkora értékeket vehet fel k , ha tudjuk, hogy a részecske csak a $0 < x < L$ tartományon mozoghat szabadon? (1)

$$\Psi(x=0) = 0 \quad \Psi(x=L) = 0 \quad \Rightarrow \quad k \cdot L = n\pi \quad n = 1, 2, 3, \dots$$

$$k_n = \frac{\pi}{L} \cdot n$$

b) Mekkora értékeket vehet fel a részecske de-Broglie-hullámhossza? (1)

$$k = \frac{2\pi}{\lambda_D} \Rightarrow \lambda_D = \frac{2\pi}{k} = \frac{2\pi}{\frac{\pi}{L} \cdot n} = \frac{2L}{n} \quad n = 1, 2, 3, \dots$$

c) Mekkora értékeket vehet fel a részecske impulzusa? (1)

$$p = \frac{h}{\lambda_D} = \frac{h}{\frac{2L}{n}} = \frac{h}{2L} \cdot n \quad n = 1, 2, 3, \dots$$

d) Mekkora kell választanunk A értékét, hogy a hullámfüggvény kielégítse a normálási feltételt?

Segítség: $\int \sin^2(kx) dx = \frac{x}{2} - \frac{\sin(2kx)}{4k}$

$$1 = \int_0^L |\Psi(x)|^2 dx = \int_0^L A^2 \sin^2(kx) dx = A^2 \left[\frac{x}{2} - \frac{\sin(2kx)}{4k} \right]_0^L$$

$$1 = A^2 \left(\frac{L}{2} - \frac{0}{2} - \frac{\sin(2kL)}{4k} + \frac{\sin(2k \cdot 0)}{4k} \right) = A^2 \cdot \frac{L}{2}$$

$$\Rightarrow A = \sqrt{\frac{2}{L}}$$

Kifejtendő kérdések

Tömör, lényegre törő, vázlatszerű, fizikailag és matematikailag pontos válaszokat várunk.
Ha szükséges, rajzoljon magyarázó ábrákat!

1. Írja fel matematikai alakban az elektrosztatika Gauss-törvényét (0,5), és fogalmazza meg a törvényt egész mondatban! (1) A Gauss-törvény felhasználásával vezesse le, hogyan változik az elektromos térerősség egy hosszú, λ lineáris töltéssűrűséggel egyenletesen ellátott egyenes vonaltöltés körül! (1,5)

$$\oint \vec{E} \cdot d\vec{A} = \frac{\sum Q}{\epsilon_0}$$

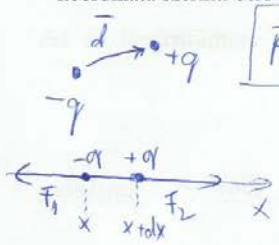
Az elektromos térerősség zárt felületre vett integrálja egyenlő a zárt felület által határolt töltéssel $1/\epsilon_0$ -szorzásával

$$\oint \vec{E} \cdot d\vec{A} = \int_{\text{alapok}} \vec{E} \cdot d\vec{A} + \int_{\text{palszt}} \vec{E} \cdot d\vec{A} = 0 + \int_{\text{palszt}} |\vec{E}| |d\vec{A}| = |\vec{E}| \cdot \int_{\text{palszt}} dA = |\vec{E}| \cdot 2\pi r \cdot l$$

alapok   palszt   palszt   palszt
 $\vec{E} \perp d\vec{A}$ $\vec{E} \parallel d\vec{A}$ palszt   palszt
állandó

$$Q = \lambda l \Rightarrow 2\pi r \lambda \cdot E = \lambda l \Rightarrow E = \frac{\lambda}{2\pi r}$$

2. Definiálja az elektromos dipólmomentum-vektort matematikai összefüggés segítségével, nevezze meg a benne szereplő fizikai mennyiségeket. (1) Vizsgáljon egy x tengellyel párhuzamos elektromos dipólt, melyet helyfüggő elektromos térbe helyeztünk. A tér x irányú összetevőjét az $E(x)$ függvény írja le. Mutassa meg, hogy az x koordinátájú pontba helyezett dipóra ható erő nagysága arányos a tér x koordináta szerinti deriváltjának x helyen vett helyettesítési értékével! (2)

$\vec{p} = q\vec{d}$ q : dipólus alkotó töltések nagysága
 $\vec{d}$: $\ominus$ töltéstől a $\oplus$ töltéshez húzott vektor

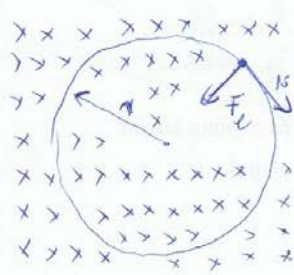
$$F_1 = -qE(x) \quad F_2 = qE(x+dx) \quad \{ F = F_1 + F_2 =$$

$$F = q(E(x+dx) - E(x)) = q \cdot dx \cdot \frac{E(x+dx) - E(x)}{dx} = p_x \cdot \frac{dE}{dx}$$

3. Definiálja a v sebességű, B mágneses indukciójú térben mozgó q töltésű részecskére ható Lorentz-erőt matematikai összefüggés segítségével! (1) Mi a feltétele annak, hogy egy m tömegű töltött részecske homogén mágneses térben körpályára álljon? (0,5) Vezesse le a körpálya sugarára vonatkozó összefüggést! (1,5)

$$\vec{F}_L = q\vec{v} \times \vec{B}$$

Körpálya feltétele: $\vec{v} \perp \vec{B}$

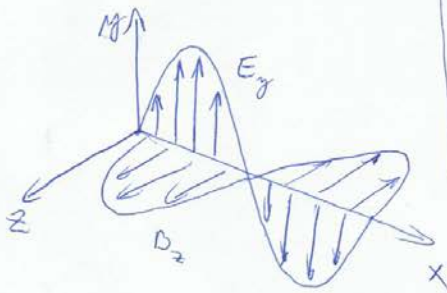

$$\sum \vec{F} = m\vec{a}$$

$$\vec{F}_L = m\vec{a}_{cp}$$

$$qvB = m \frac{v^2}{r} \Rightarrow r = \frac{mv}{qB}$$

4. Rajolja le sematikusan egy x irányban terjedő, y irányban polarizált síkhullámban az elektromos és a mágneses tér helyfüggését! (0,5). Adja meg koordinátás alakban az elektromos térerősség-vektort, valamint a mágneses indukció-vektort a hely és az idő függvényében, (1) és nevezze meg a benne szereplő fizikai mennyiségeket! (1) Mi a kapcsolat a mágneses indukció, valamint az elektromos térerősség amplitúdója között? (0,5)

$$\vec{E}(x,t) = [0, E_0 \sin(kx - \omega t), 0]$$

$$\vec{B}(x,t) = [0, 0, B_0 \sin(kx - \omega t)]$$

E_0 elektromos tér amplitúdója

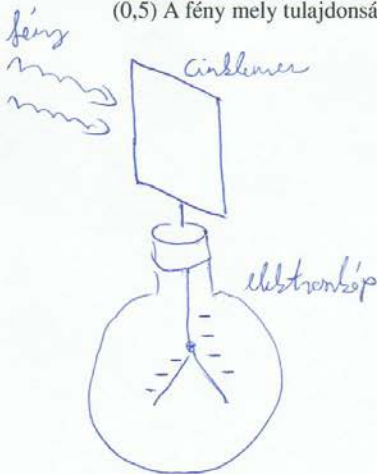
B_0 mágneses tér amplitúdója

$k = \frac{2\pi}{\lambda}$ hullámhossz, λ : hullámhossz

$\omega = 2\pi f$ körfrekvencia, f : frekvencia

$$B_0 = \frac{E_0}{c}$$

5. Rajolja le egy olyan kísérleti elrendezés vázlatát, amely segítségével a fotoeffektus demonstrálható! (0,5) Fogalmazza meg egy mondatban a kísérlet lényegét! (1) Írja fel a fotoeffektus energiamérlegét matematikai összefüggés segítségével, (0,5) és nevezze meg a benne szereplő fizikai mennyiségeket! (0,5) A fény mely tulajdonságával arányos egy fotocellában induló fotoáram? (0,5)

A fénylemezről elektronok lépnek ki, és az elektronlemezre kerül, ha a fénylemez egy kritikus hullámhossznál kisebb hullámhosszú fényvel világítjuk meg.

$$hf = W_{ki} + \frac{1}{2}mv^2$$

h : Planck-állandó

f : fény frekvenciája

W_{ki} : fényre jellemző

kiáramlás munkája

$\frac{1}{2}mv^2$: fényt elhagyó

elektron mozgási energiája

fotoáram $\sim$ fény intenzitása,
fotoáram mértéke

Kiegészítendő mondatok

Egészítse ki az alábbi hiányos mondatokat úgy a megfelelő szavakkal, szókapcsolatokkal, matematikai kifejezésekkel (skalár-vektor megkülönböztetés), hogy azok a Fizika2 tantárgy színvonalának megfelelő, fizikailag helyes állításokat fogalmazzanak meg!

1. Az elektromos térerősség mértékegysége V/m ; N/C .....
2. Elektromosan töltött fémfelületeken a térerősség annál nagyobb, minél $kisebb$ ..... a felület görbületi sugara.
3. Egy -2 C töltésű fémgolyót összeérintünk egy ugyanakkora méretű, 4 C töltésű golyóval, majd újra eltávolítjuk őket. Az egyik golyó töltése 1 C ....., a másiké 1 C ..... lesz.
4. Adott Q töltéssel ellátott gömb felszínére kicsiny dq mennyiségű töltést kívánunk juttatni a gömbtől igen távol elhelyezkedő pontból. Annál több munkát kell végeznünk, minél $kisebb$ ..... a gömb sugara.
5. Az elektromos erővonalak..... mindig merőlegesek az ekvipotenciális felületekre.
6. Síkkondenzátor minden lineáris méretét megduplázzuk. A kapacitás $kétszerezésre$ ..... szeresére változik.
7. Egy párhuzamos vezetőkpár segítségével izzólámpát táplálunk egy áramforrásról. A két vezető $tanítja$ ..... egymást.
8. inhomogén..... mágneses térben mágneses dipólra erő hat.
9. Egy ferromágneses..... anyag a Curie-hőmérséklet felett paramágneses..... anyag lesz.
10. Áramjárta tekercsben hirtelen kikapcsoljuk az áramot. A tekercs kapcsain megjelenő feszültség annál nagyobb, minél nagyobb a tekercs önindukciós áram.....
11. Az eltolási áramműködés..... egyenlő az elektromos térerősség idő szerinti deriváltjának ϵ_0 -szorosával.
12. Compton-szórás során foton..... hat kölcsön elektronnal.....-nal.
13. A hidrogénatom elektronjának energiáját a fotokvantum..... szám határozza meg.
14. A megfigyelőhöz képest gyorsan mozgó űrhajón a megfigyelő számára gyorsabban..... telik az idő, mint az űrhajón utazók számára.
15. A pásztázó alagútmikroszkóp tüje nem ér hozzá a vizsgált mintához, a tü és a minta között mégis folyik áram. A készülék működése az alagút effektuson..... alapul.